

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/81071,Trzecie-zwycieskie-powstanie-slaskie.html>

Powstańcy śląscy w Rybniku. Fot. NAC

ARTYKUŁ

Trzecie - zwycięskie - powstanie śląskie

OKRES HISTORYCZNY

(1918-1922) Odrodzenie Niepodległej

Autor: MICHAŁ WENKLAR 02.05.2021

W nocy z 2 na 3 maja 1921 r. wyleciało w powietrze siedem mostów na liniach kolejowych i drogowych łączących prawobrzeżną część Górnego Śląska z resztą rejencji opolskiej i państwem niemieckim. Rozpoczęło się III powstanie śląskie, ostatni akt walki o korzystny dla Polski podział tych ziem.

Każde z trzech powstań śląskich polepszało sytuację miejscowych Polaków i przybliżyło odzyskanie przynajmniej części z tych terenów, utraconych przez Polskę jeszcze za czasów piastowskich.

Do trzech razy sztuka

Po pierwszym powstaniu z sierpnia 1919 r. pojawiła się na Śląsku Komisja Międzysojusznicza, a Niemcy musieli wycofać walczące z powstańcami oddziały Grenzschtzu, zastępując je nową policją bezpieczeństwa *Sicherheitspolizei* (Sipo). Po drugim powstaniu złożoną z Niemców Sipo zastąpiła mieszana, polsko-niemiecka policja plebiscytowa – *Abstimmungspolizei*.

Przewidziany w Wersalu plebiscyt z 20 marca 1921 r. nie wypadł dla nas najlepiej. Co prawda za Polską głosowano w powiatach wiejskich aż po Odrę, po wioski pod Opolem, Koźlem czy Raciborzem, ale w niemal wszystkich ośrodkach miejskich wygrali Niemcy. Łącznie za Niemcami opowiedziało się ponad 700 tys. osób (ok. 60 proc.), a za Polską ok. 480 tys. (ok. 40 proc.). Na tej podstawie powstał brytyjsko-włoski, niekorzystny dla Polski plan podziału spornego terytorium, pozostawiający po jej stronie jedynie powiaty rybnicki i pszczyński oraz skrawki katowickiego. Na taką sytuację była przygotowana polska konspiracja, funkcjonująca jako Dowództwo Obrony Plebiscytu oraz polityczny lider polskiej ludności Śląska, Wojciech Korfanty.

**Opaska powstańcza, ze zbiorów
Muzeum Niepodległości w
Warszawie**

Po linię Korfanteo

2 maja wybuchły strajki śląskich robotników przeciw groźbie włączenia całego obszaru przemysłowego

Górnego Śląska do Niemiec, w nocy zaczęły się działania zbrojne. Dowództwo Obrony Plebiscytu przekształciło się w Naczelną Komendę Wojsk Powstańczych, a Wojciech Korfanty ogłosił się dyktatorem powstania.

Państwo polskie formalnie odcinało się od powstania, żeby nie drażnić aliantów i nie sprowokować wojny polsko-niemieckiej. W rzeczywistości działania powstańcze były pod względem strategicznym przygotowane przez oficerów Wojska Polskiego, a Polacy spoza Górnego Śląska pełnili większość funkcji dowódczych.

Pierwszym zadaniem powstańców było opanowanie terenu po linię Korfantego, jak nazwano zaproponowany przez niego po plebiscycie projekt granicy na Górnym Śląsku, pozostawiający po polskiej stronie wschodnie powiaty, z całym okręgiem przemysłowym. Cel ten udało się zrealizować. Oddziały powstańcze zaskoczyły niemiecki Selbstschutz, a skuteczna akcja „Mosty” dywersantów z Grupy Wawelberga, która przecięła biegnące na zachód linie komunikacyjne, uniemożliwiła szybką odsiecz z Niemiec.

W kolejnych tygodniach powstańcy próbowali utrzymać zajęte tereny. Najkrwawsze walki toczyły się w bitwie pod Górą św. Anny na przełomie maja i czerwca. Polacy usiłowali powstrzymać kontratak sił niemieckich. Samą Górę św. Anny stracili, ale udało się uniemożliwić Niemcom wtargnięcie na obszar przemysłowy.

Równoległe do działań zbrojnych prowadzone były zabiegi dyplomatyczne. Na nie liczył Korfanty, traktujący powstanie jako demonstrację zbrojną, argument w politycznych negocjacjach.

5 lipca pod naciskiem aliantów zawarto rozejm. Trzy i pół miesiąca później, 20 października 1921 r., Rada Ambasadorów podjęła decyzję o podziale Górnego Śląska. Linia Korfantego nie została zrealizowana, ale i tak nowy przebieg granicy był bez porównania korzystniejszy niż plany angielsko-włoskie po plebiscycie. Polska oprócz powiatów rybnickiego i pszczyńskiego uzyskała niemal cały okręg przemysłowy, tak potrzebny dla odbudowy państwa. Powstanie okazało się zatem zwycięskie, choć po niemieckiej stronie pozostała część obszarów zamieszkanych przez Polaków.

Maciej hr. Mielżyński, ps. „Nowina-Doliwa”, Naczelnny Wódz Wojsk Powstańczych z czerwoną opaską z białym orłem na ramieniu, ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Pomoc dla powstańców

Państwo polskie formalnie odcinało się od powstania, żeby nie drażnić aliantów i nie sprowokować wojny polsko-niemieckiej. W rzeczywistości działania powstańcze były pod względem strategicznym przygotowane przez oficerów Wojska Polskiego, a Polacy spoza Górnego Śląska pełnili większość funkcji dowódczych. Już w czasie walk płynęły na Śląsk transporty ludzi i sprzętu.

Ważną rolę w pomocy odegrał Kraków. Działo tutaj Towarzystwo Obrony Zachodnich Kresów Polski, organizujące zbiórki pieniędzy na żywność i broń dla powstańców. Przy ul. Retoryka mieściło się Biuro Werbunkowe, z samego Krakowa w powstaniu wzięło udział kilkuset ochotników. Warto wspomnieć kilku związanych z Małopolską powstańców.

Powstańcy śląscy z terenu powiatu katowickiego w okresie III powstania śląskiego, na ramionach widoczne białe opaski, ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Oficerowie 1 kompanii I batalionu 3 Pułku Piechoty z widocznymi biało-niebieskimi opaskami na ramionach. Od lewej dowódca batalionu Henryk Kalemba, obok dowódca kompanii Władysław Wieczorek, 1921 r., ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

Mjr Stanisław Rostworowski pełnił funkcję szefa sztabu wojsk powstańczych, a sztabem grupy „Wschód” kierował pochodzący z Gdowa Michał Grażyński, późniejszy wojewoda śląski. Jednym z bardziej znanych powstańców był dr Włodzimierz Abramowicz, później adwokat, wówczas dowódca pociągu pancernego, odznaczający się w walkach pod Kędzierzynem.

Pod Starym Koźlem zginął Jan Surzycki – wcześniej uczestnik wyzwolenia Krakowa, obrony Przemyśla i żołnierz wojny polsko-bolszewickiej. Jego pogrzeb w Krakowie przerodził się w wielką manifestację. Za zasługi na rzecz powstania miasto Kraków zostało odznaczone Krzyżem na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi, Krzyżem Powstańczym oraz Gwiazdą Górnego Śląska.

COFNIJ SIĘ